

Toespraak Voorzitter Thom van Campen

Herdenking Nationaal Monument Oranjestad – 19 september 2026

Geachte aanwezigen,

Slechts een paar minuten lopen hier vandaan bevindt zich het cellencomplex van het Internationaal Strafhof.

Wie daar opgesloten zit, zit weliswaar vast, maar kan desalniettemin rekenen op alle waarborgen van de democratische rechtsstaat.

Er is een aanklacht met bewijslast en een gedegen verdediging. En er zijn onafhankelijke rechters die uiteindelijk uitspraak doen op basis van democratisch gelegitimeerd internationaal strafrecht.

Het zijn rechtstatelijke waarborgen die voor ons vanzelfsprekend lijken, maar waar de ruim 25.000 gevangenen van het Oranjestad bepaald geen aanspraak op konden maken.

Het zijn rechtstatelijke waarborgen die door de Duitse bezetter hardhandig aan de kant werden geschoven, om plaats te maken voor repressieve willekeur en moedwillige onrechtvaardigheid.

Een democratische rechtstaat biedt weliswaar geen garantie dat een overheid nooit fouten maakt of onrechtmatig handelt. Maar ze biedt wel de zekerheid dat macht nooit onbegrensd is. De zekerheid dat de overheid je niet zomaar kan opsluiten of geweld aan kan doen. Of erger nog: van het leven kan beroven. En dat de staat niet naar eigen inzicht bepaalt welke rechten wel of niet voor jou gelden.

De democratische rechtstaat biedt ons bovenal de vrijheid om onze vrijheid voor lief te kunnen nemen.

Hoe anders was dit alles voor al diegenen die wij vandaag herdenken?

Toen ik kort geleden het Oranjestad voor het eerst bezocht, riepen de gangen en de cellen een beklemmend gevoel op. Nergens was dat gevoel zo sterk als in cel 601. De dodencel die nog altijd in exact dezelfde staat verkeert als toen.

De oorlog ligt inmiddels meer dan tachtig jaar achter ons. Maar op die paar vierkante meter lijkt de tijd al die jaren te hebben stilgestaan.

Op 5 oktober 1946 kwamen oud-gevangenen van het Oranjehotel, van overal vandaan, hier bijeen voor een reünie. Een reünie die later zou uitgroeien tot deze herdenking. Toen zij hier voor het eerst samenkwamen, was wat er in deze gevangenis was gebeurd nog geen geschiedenis. Het waren herinneringen van nauwelijks een jaar oud.

En die herinneringen hielden niet op bij de muren van deze gevangenis.

Want wat hier in zijn meest extreme vorm zichtbaar werd, was hoe een onbegrensde macht doorwerkt in de hele samenleving.

Het beklemmende gevoel dat de gangen en cellen van het Oranjehotel nog altijd oproept, staat ook symbool voor de druk waaronder de Nederlandse samenleving tijdens de bezetting stond.

Een repressieve bezettingsmacht hoeft immers niet altijd en overal achter elke voordeur aanwezig te zijn om het gedrag van mensen verregaand te beïnvloeden. Ook wanneer zij onder gelijkgestemden zijn. Alleen al de mogelijkheid dat iemand meekijkt, meeluistert of je verraadt, kan genoeg zijn om mensen bang te maken en hun gedrag te doen veranderen. Genoeg om een maatschappij te ontwrichten.

Het leidt tot een vorm van gedwongen zelfcensuur. Mensen gaan zwijgen waar zij vroeger spraken en kijken weg waar ze eerder misschien hadden ingegrepen.

Een belangrijk deel van de mensen die hier gevangen zaten, zaten hier niet omdat zij zich niet wilden en konden voegen naar eisen van de bezetter, maar omdat zij er ook actief tegenin gingen.

En anders dan lang werd voorgesteld was die dappere groep mensen veel diverser dan het stereotype van de witte mannelijke verzetsheld, van de Soldaat van Oranje.

Het waren mensen uit alle delen van de samenleving, die destijds zeer verzuild was. Het waren communisten, katholieken, Joden, Roma en Sinti, Jehova's getuigen. Het ging om jongeren, soms zelfs kinderen.

En niet in de laatste plaats de sterke vrouwen wier verzetsdaden lange tijd niet gezien, of op zijn minst sterk onderschat werden. Omdat de bezetter hen geregeld niet in staat achtte bepaalde verzetsactiviteiten te organiseren of uit te voeren, konden zij soms juist dingen doen die voor mannen moeilijker waren geworden.

Eenmaal in gevangenschap leek de bezetter ook niet goed te weten wat zij met hen aan moesten. Zo komt het dat zij vaak veel langer vastzaten dan mannelijke gevangenen.

Het precies hoe en waarom daarvan wordt nu in opdracht van het Oranjehotel onderzocht.

Daarmee worden steeds weer nieuwe verhalen ontsloten die ons eraan herinneren dat vrijheid geen gegeven is, maar een groot goed waar wij ons elke dag voor hard voor moeten maken. Vrijheid waarvoor de gevangen die hier hebben vastgezeten een hele hoge, soms de allerhoogste prijs hebben betaald.

Het feit dat zoveel schoolklassen, uit Nederland maar ook uit Duitsland, de weg weten te vinden naar het Oranjehotel stemt hoopvol dat die verhalen hun weerklink zullen blijven vinden.

Daarmee vervult het Oranjehotel niet alleen een belangrijke rol in het levend houden van onze geschiedenis, zoals vandaag tijdens deze herdenking. Maar ook in het onderwijzen van de volgende generatie.

Met als doel dat ook zij de kracht van onze democratische rechtstaat op waarde leren schatten, en leren wat de gevolgen zijn als we haar veronachtzamen. Zodat wij met elkaar, jaar in jaar uit, blijven inzetten om het fundament onder onze vrijheid te blijven versterken.

Dankuwel.